

čini nam neznanih skladb. Jenkova glasba je elegična, naivna in iskrena. Preprostosti melodike odgovarja skrajno enostavna harmonija. Le tu in tam nas nekaj modulacij in nekaj burnejših akcentov spomni, da je nastala ta glasba v dobi romantike.

Izvedba del je bila na običajni višini, čeprav bi pijeteta in enostavnost Jenkove glasbe zahtevali najvišjo kvaliteto in fineso reprodukcije. Najbolj sem to občutil pri obeh orkestralnih točkah.

Kot dirigenti so nastopili M. Polič, L. M. Škerjanc in V. Šonc. Samospeve je pel J. Gostič, pri klavirju pa M. Lipovšek. Š t u r m F r a n c e .

Gledališče

Dve novi slovenski drami

I. Jože Kranjc: Direktor Čampa.

V letošnji sezoni smo videli na odru Jožeta Kranjca „Direktorja Čampo“, ki je, če izvzamemo njegove „Katakombe“ njegov dramatski prvenec, s katerim se je prvič predstavil na našem odru. Pavel Golia pa je napisal novo dramo „Bratomor na Metavi“. Prva zasluži pozornost že zaradi svoje aktualnosti in ker je kljub vsemu naša prva socialna drama in prvi resnejši poizkus dramatske satire na naše vsakdanje družbene in politične razmere. Golieva drama „Bratomor na Metavi“ pa skriva v sebi umetniške osnove, ki pričajo, da bi Golia s predelavo iste snovi lahko napisal resnično tragedijo.

Če je Golieva drama, kakor bomo videli, v celoti ponesrečena, in če hočete na tragičen način pogrešena tragedija, so napake v „Čampi“ vse manj tragične. Kajti Kranjc po vsem videzu sodeč ni hotel napisati drame v dobesednem smislu, čeprav mu tudi v tem pogledu očividno ni bilo jasno, kaj naj počne s svojo snovjo. Njegovo delo hoče biti predvsem obtožba naše družbe in našega časa, satira na politične in socialne razmere, zlasti na razmere v miljeju avtorja samega, ki je po poklicu srednješolski profesor. „Direktor Čampa“ je nekakšna družbena satira, ki zaradi svoje neenotnosti mestoma spominja že na revijo in prehaja prav po nepotrebnem v čisto resno dramatsko obliko. Satira konča z zmago poštenih — dvojna ironija usode —, revija in hkratu drama, pa tudi ta sestavljena iz najbolj neskladnih elementov. Vse to so umetniško tako nesorodne prvine, da bi jih tudi največji dramatik ne mogel zvariti v eno in jih ubrati na skupno poanto. Za realistično družbeno dramo ne samo preveč snovi, marveč tudi preveč nasprotujočih si — vsaj umetniško nasprotujočih si stremljenj.

Kar nas v tem delu neglede na vse to še posebej moti, je predvsem cela kopa naključij. Če drži Anatole Franceova duhovitost, da je naključje bog, potem lahko smatramo Jožeta Kranjca za politeista. Da je gimnazijski direktor Čampa tudi tovarnar in kapitalist z denarjem svoje prilžnice Marije, ki je profesorica na istem zavodu, to menda v našem življenju ni nič tako nenavadnega, čeprav je ta okolnost zbudila v publiku največ opazk in zmigovanja z glavo. Da pa nahajamo na istem zavodu še profesorja, ki je hkratu delavski voditelj in se zaljubi prav v učenko, ki je hkratu delavka in po vrhu vsega še politična agitatorica, so vse-kakor nenavadne slučajnosti. Takih slučajnosti in logičnih lapsusov je še vse polno, med njimi celo nekaj socioloških in gospodarskih, ki jih omenjam zgolj zato, ker je Kranjc študiral nacionalno ekonomijo in je hočeš nočeš še vedno naš prvi socialni dramatik. Kranjcu je revijalnosti in aktualnosti na ljubo uspelo nagrmatiti v svoji drami vse polno zanimivih in hvaležnih sujetjev iz vsakdanjega

življenja. Na drugi strani pa ni nič manj res, da je s temi, vsekakor najboljšimi scenami ubil vsako skladnost in vsako logično gradbo. Če bi bil v tem pogledu še doslednejši in bi šel še za korak dalje, bi morda napisal v tem zbadljivem in revijalnem žanru uspelo komedijo, ki bi bila posrečena ne samo zaradi svoje aktualnosti, marveč tudi zaradi resnične kvalitete.

Kolikor mi je znano, je bil „Čampa“ prvotno zasnovan kot komedija. Mislim, da bi bilo delu neznansko v korist, če bi Kranjc ostal pri tej prvotni zamisli. Kajti komedija, in celo prvovrstna komedija prenese vsako improvizacijo in vsako še tako čudno naključje. Življenje pa, ki se pretaka v tragediji in tudi v visoki komediji, je izključen produkt človeške osebnosti in ostane v vsakem primeru borba osebnosti in ne borba skupin. Kranjc tudi ne loči običajne moralne, družbene krivde od tragične krivde. Tako prehaja njegova obtožba v hvaležno in aktualno posplošenje in se mu kakor za stavo razblini v običajno zgodbo o belih in o črnih. Tako ne more pozabiti pokvarjenosti Čampe, ki ostane slej ko prej čisto vsakdanja in bi nam šele lahko služila kot podlaga za razplet dejanja, tako pa niti ne doseže navadne psihološke karakterizacije. Kranjc s tem nizkotnim, a vendar tako vsakdanjim zločincem nikoli ne čuvstvuje po človeško in vidi v njem le predmet svojega moralnega zgražanja. Še bolj ozkosrčno se mi zdi njegovo idealiziranje suplenta Križaja, čigar vse junaštvo je v tem, da ne gre na volišče in izgubi zaradi tega službo. To je moralno vsekakor hvalevredno dejanje, ki pa samo po sebi še ne upravičuje nekoga, da postane junak drame. Morala, naj bo starokopitna ali pa revolucijonarja, je bila vedno sovražnica vsake prave umetnosti.

Kranjcu ni dovolj, da je ravnatelj Čampa kapitalist in že kot tak predstavnik korumpirane denarniške družbe, marveč ga pritira na oder še kot denuncijanta, birokrata in slabega pedagoga, samo zato, da lahko stopnjuje svojo brezpogojno, če hočete povsem točno, a vendar kljub temu včasih močno ceneno družbeno obtožbo z novimi in hvaležnimi scenami iz našega šolskega življenja.

Kako nespontana in umetniško cenena je ta družbena obtožba, razvidimo že iz tega, da prepušča avtor vso svojo revolucionarno in socialno retoriko najmlajšemu in najbolj nevednemu junaku, učiteljski Zini Sušnikovi, ki med preiskavo o njeni ljubezenski korespondenci v konferenčni sobi izbruhne s celo socialno teorijo, scena, ki prehaja že v meje čisto zasebnega okusa.

Človeško bolj podprto je Marijino simpatiziranje z obema mladima revolucionarjema Zino in Križajem. Marija, Čampova odžagana priležnica, ki mu je žrtvovala vse imetje in vse svoje življenje in ga po vsem tem še vedno ljubi, „tudi če bi ga morala smrtno sovražiti“, je poleg Čampe še najbolj jasen in izdelan lik. Prizori med njo in Čampo so poleg nekaterih komičnih prizorov obeh volivnih junakov Bernarda in Koruze najboljši v vsej drami. Vendar pa bi morala biti Marija vse bolj preprosta ženska egoistka, s svojo tipično žensko in kratkovidno opozicijo proti človeku, ki ga izpregleda šele, ko se je ta naveliča. Njeno sočustvovanje z Zino in s Križajem bi Kranjc lahko izbral dosti bolje, če bi ostal pri komediji. V tem primeru pa bi morala biti Marija vse manj resno nastrojena, posvetna ženska, ki se konec konca le nekako sprijazni z usodo. Njen samomor pa je tudi v tej resni konceptiji psihološko pretiran in tudi premalo motiviran.

Dejanje v Čampi je kakor rečeno preveč razblinjeno, epizodično in prepogosto menjava svoje dramske osnove. Samomor Marije, tudi če bi bil še tako verjeten, ni v nikaki zvezi z Zinino in Križajevo borbo proti Čampi. Križaj, ki ga vržejo iz službe, dobi čisto slučajno službo pri delavskem listu, v katerem se

lahko iznaša nad Čampo in nad njegovim propalim podjetjem „Delto“. To maščevanje usode je dramatsko prav tako nemotivirano kakor okolnost, da napravita Zina in Križaj karijero, Čampov sin, ki je tudi socialni revolucionar, pa ostane lepo v ječi. Tako pogrešamo v „Čampi“ ne le vsake osebne, tragične borbe, marveč tudi vsake borbe sploh. Vsakdo trobi svojo pesem, ne meneč se za drugega in le usoda nanese, da zmagajo na koncu vendarle poštenjaki. Smisel vsega razpleta je ta, da proglasi Križaj svojega nasprotnika za zločinca, kar nam je vendar jasno že od vsega početka. V tej borbi duhov ni nihče kakorkoli tragičen, pa tudi ne komičen. Kajti proces tragike je v nekem smislu analogen procesu osmešenja, le da se vršita oba na povsem različnih, toda dosledno obdelanih nivojih.

Delo se odlikuje po posameznih, komičnih scenah, ki bi jih Kranjc lahko izrabil v komediji neprimerno boljše. Na drugi strani pa boleha na vse preveliki resnosti, na improvizacijah in na neenotnosti. Če bi šel še nekoliko delj v tej neenotnosti in napisal dobesedno satiro, če bi se požvižgal na vso tragiko življenja in če bi bil predvsem vsaj nekoliko manj govorniški in nekoliko manj vsakdanje govorniški, bi bil lahko v tem žanru pri nas edinstven. Vsekakor pa delo zasluži, da lahko želimo njegovemu avtorju toliko konstantne inspiracije, da bi ga vsaj za tisk primerno preoblikoval, kar mu morda ne bo težko, kajti treba se mu je le vrniti na prvotno zamisel.

„Čampov“ uspeh pri občinstvu je dokazal, kako potrebne in kako aktualne so domače novosti. Vsekakor bi morali dajati vsako vprizorljivo domačo dramo. Dejstvo je, da vpliva tekmovanje domačih avtorjev v nekem smislu vsaj tako vzgojno, kakor pa še tako vneto posnemanje daljnih vzornikov.

Delo je režiral Vladimir Skrbinšek z njemu lastno odrsko rutino in podrobno izdelavo pri vsaki sceni in vsakem posameznem igralcu. Dejstvo je, da se Skrbinšek od vseh naših režiserjev največ ukvarja z igralcem, ki je in ostane središče igre in v primeri s katerim je vse drugo malone nevažno. Da je mogoče z dobrimi igralci odrsko rešiti tudi nekvalitetno delo, nam najbolj pričajo predstave hudožestvenikov ali pa Duse, ki je igrala najraje v slabih delih. Kajti gledališče je čisto samostojen umetniški svet in je manj odvisen od literature, kakor pa se običajno misli. Močno pa dvomim, da bi še tako sposoben režiser lahko bistveno izpopolnil avtorja. V najboljšem primeru vnaša vanj le odrsko rutino in izpolni blede in nejasne značaje s posplošenjem in tipiziranjem, ki slej ko prej spominja na opereto. Tako smo sprejeli improvizacije nekaterih igralcev, zlasti Lipaha kot nedopustno, a vendar kot povsem razveseljivo olajšanje.

P. Donat.

Kronika

Ob osemdesetletnici Aškerčevega rojstva

V poslednjih letih se množe pri nas slovstveni jubileji. Naša slovstvena zgodovina postaja objektivna resnica. To dokazuje tudi naše politično in socialno življenje v polpreteklih letih in desetletjih. Temelji za nastanek slovenskega nacionalizma, kulturne in socialne razgibanosti so vedno bolj čvrsti. Kljub strašnim udarcem, ki smo si jih zadali sami in drugi z našim privoljenjem, se vendar naš narod dviga iz embrionalnosti v pravo življenje.

Vsi vemo, kako daleč smo še od tega ideala. A prav spomini na naše pesnike in pisatelje nas krepijo na trdi poti, ki vodi do njegovega uresničenja.